

І. Кожем'яка

аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом

ikozhemyaka91@gmail.com

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ ЗОНІ ВІДЧУЖЕННЯ

© Кожем'яка І., 2019

Стаття присвячена питанням адміністративної відповідальності за порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження, окресленню її загальної характеристики, аналізу нормативно-правових актів на предмет їх відповідності реаліям сьогодення та розробці можливих шляхів і напрямків удосконалення законодавства.

Визначено, що під адміністративною відповідальністю за порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження слід розуміти передбачене нормами адміністративного права і здійснюване у відповідній правовій формі правовідношення, яке виникає між державою в особі її спеціальних органів і особою (фізичною, службовою або юридичною), що вчинила порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження, з приводу застосування до порушника відповідних заходів державного примусу, передбачених нормами адміністративного права.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення; адміністративна відповідальність; екологічна безпека; Чорнобильська катастрофа.

И. Кожемяка

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЧЕРНОБЫЛЬСКОЙ ЗОНЕ ОТЧУЖДЕНИЯ

Статья посвящена вопросам административной ответственности за нарушение экологической безопасности в Чернобыльской зоне отчуждения, обрисовке ее общей характеристики, анализа нормативно-правовых актов на предмет их соответствия реалиям и разработке возможных путей и направлений совершенствования законодательства. Определено, что под административной ответственностью за нарушение экологической безопасности в Чернобыльской зоне отчуждения следует понимать предусмотренное нормами административного права и осуществляемое в соответствующей правовой форме правоотношение, которое возникает между государством в лице его специальных органов и лицом (физическим, должностным или юридическим), совершившим нарушение экологической безопасности в Чернобыльской зоне отчуждения, по поводу применения к нарушителю соответствующие меры государственного принуждения, предусмотренные нормами административного права.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение; административная ответственность; экологическая безопасность; Чернобыльская катастрофа.

ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF ECOLOGICAL SAFETY IN THE CHORNOBYL EXCLUSION ZONE

The article is devoted to questions of administrative responsibility for violation of ecological safety in the Chornobyl exclusion zone, outline its general characteristics, analysis of legal acts on their conformity to the realities of the present and the development of possible ways and areas of improvement of legislation.

It has been determined that under the administrative responsibility for violation of ecological safety in the Chornobyl exclusion zone should be understood as the legal relationship established in the relevant legal form, which arises between the state in the person of its special bodies and the person (physical, official or legal) that committed the violation ecological safety in the Chornobyl Exclusion Zone, concerning the application to the offender of appropriate measures of state coercion provided for by the norms of administrative law.

Key words: administrative-legal support; administrative liability; ecological safety; Chornobyl catastrophe.

Постановка проблеми. В умовах демократизації суспільства та формування сучасної правової державності в Україні юридичній відповідальності належить провідне місце серед усіх видів соціальної відповідальності. Своєю чергою, одним з ключових елементів забезпечення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження є адміністративна відповідальність. Саме застосування заходів впливу за правопорушення найефективніше забезпечує належний рівень захищеності природного середовища і життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави у вказаній сфері.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідження окремих аспектів адміністративної відповідальності за порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження розглядалися у роботах таких вчених як: В. І. Андрейцев, О. В. Головкін, В. А. Лазаренко, Я. О. Лесяк, С. І. Москаленко, В. І. Сіряк, О. М. Федевич, Ю. С. Шемшученко та ін. Однак, зміст вказаних праць свідчить про необхідність подальшого вивчення вказаного інституту, здійснення теоретичного аналізу і напрацювання науково обґрунтованих рекомендацій з його вдосконалення з метою підвищення ефективності протидії адміністративним правопорушенням у цій сфері.

Мета (завдання) дослідження: з'ясування сутності адміністративної відповідальності за порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження, окреслення її загальної характеристики, аналіз нормативно-правових актів на предмет їх відповідності реаліям сьогодення та розробка можливих шляхів і напрямків вдосконалення законодавства.

Виклад основного матеріалу. Поняття відповідальності у широкому розумінні – це філософська категорія, невід'ємний елемент системи людина-держава-суспільство. В свою чергу юридична відповідальність є її особливим різновидом, це певна державно-правова оцінка поведінки учасників правовідносин.

Враховуючи найбільш розповсюджене визначення юридичної відповідальності [4, с. 375], під адміністративною відповідальністю за порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження слід розуміти передбачене нормами адміністративного права і здійснюване у відповідній правовій формі правовідношення, яке виникає між державою в особі її спеціальних

органів і особою (фізичною, службовою або юридичною), що вчинила порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження, з приводу застосування до порушника відповідних заходів державного примусу, передбачених нормами адміністративного права.

На цей час види порушень законодавства у сфері екологічної безпеки, які тягнуть у тому числі адміністративну відповідальність, передбачено Законами України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» тощо.

Як приклад, ст.16 базового Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» передбачає перелік заборонених видів діяльності у зоні гарантованого добровільного відселення та зоні посиленого радіо-екологічного контролю. А ст. 22 Закону передбачено, що особи, винні у порушенні встановленого цим Законом правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення, а також у невиконанні приписів державних органів, які здійснюють контроль у цій галузі, несуть кримінальну, адміністративну, матеріальну чи іншу відповідальність.

У ст. 81 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» визначено перелік із 31 порушення законодавства у сфері використання ядерної енергії, який до того ж не є вичерпним.

В свою чергу чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення містить главу 7, в якій наводиться понад 60 складів адміністративних правопорушень у сфері охорони природи, використання природних ресурсів. Крім того, окремі склади адміністративних правопорушень, що посягають на екологічну безпеку, у тому числі в Чорнобильській зоні відчуження, містяться в інших главах (наприклад, адміністративні правопорушення в галузі охорони населення). Більшість норм про відповідальність у сфері екологічної безпеки, у тому числі в Чорнобильській зоні відчуження, які закріплені в КУпАП, є бланкетними. Зокрема, кодекс містить такі склади правопорушень: порушення правил і норм з ядерної та радіаційної безпеки при використанні джерел іонізуючого випромінювання (ст. 95); порушення вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіоактивного забруднення (ст. 46-1); заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (42-2); невиконання розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів (ст.188-5); псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст.52).

Однак, аналізуючи конкретні види правопорушень, визначених вказаними вище нормативними актами, встановлено, що більшість із них не відповідають конкретним складам правопорушень, визначених у КУпАП, і навіть поширювальне тлумачення («дух» закону ширший за його «букву»), яке значною мірою суперечить фундаментальним загальноправовим принципам правової визначеності та презумпції невинуватості, не дозволяє кваліфікувати ті чи інші порушення екологічної безпеки як діяння, які містять склад конкретного адміністративного правопорушення. Зокрема, в КУпАП взагалі не знайшла свого відображення абсолютна більшість порушень, визначених ст.81 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку». Навіть ст.46-1 КУпАП «Порушення вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіоактивного забруднення», яка судячи з назви могла б акумулювати в собі всі можливі види порушень екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження, містить диспозицію, що конкретно і абсолютно чітко визначає об'єктивну сторону правопорушення (до речі, саме внесення змін до вказаної статті шляхом запровадження невизначеного переліку адміністративно караних порушень вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіоактивного забруднення, могло хоча б частково вирішити зазначену проблему).

Внаслідок таких правових суперечностей і прогалин більшість норм вказаних базових законів, що встановлюють порушення екологічної безпеки, залишаються декларативними. КУпАП передбачає надто обмежене коло видів правопорушень, за які винні у порушенні вимог, норм,

правил і стандартів екологічної безпеки, у тому числі і в Чорнобильській зоні відчуження, можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності.

Більш того, як зазначалося вище, наріжним каменем та ключовою структурною частиною будь-якої норми права, що встановлює відповідальність за вчинення адміністративного правопорушення, є санкція, яка передбачає вид і міру заходів впливу до правопорушника. Зважаючи на глобальний характер екологічних проблем сучасності, в тому числі і породжених Чорнобильською катастрофою, враховуючи значущість такої соціальної цінності, як екологічна безпека, винні у вчиненні відповідних правопорушень особи мають підлягати суворим заходам впливу з метою як їх кари, так і недопущення вчинення такого роду порушень у подальшому (мова йде про так звану загальну і спеціальну превенції). Однак норми КУпАП містять абсолютно інші санкції. Так, вже згадувані вище невиконання розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів (ст.188-5 КУпАП) тягне за собою накладення штрафу на громадян від дев'яти до п'ятнадцяти, на посадових осіб – від п'ятнадцяти до сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а порушення вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіоактивного забруднення (ст.46-1 КУпАП) тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до тридцяти, а на посадових осіб – від двадцяти п'яти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь вчинення правопорушення. Очевидно, що незважаючи на складне соціально-економічне становище в державі, низький рівень доходів громадян, питання про те, чи здатні такі стягнення забезпечити кару, перевиховання правопорушників та загальну і спеціальну превенції, є риторичним.

Такі проблеми у забезпеченні екологічної безпеки, у тому числі і в Чорнобильській зоні відчуження, можуть бути вирішені не лише шляхом посилення санкцій статей КУпАП, а й шляхом криміналізації тих чи інших протиправних діянь. Слід зазначити, що вчинення порушення екологічної безпеки, яке містить склад саме адміністративного (а не кримінального) правопорушення визначає відмінність між кримінальною і адміністративною відповідальністю (тоді як до інших видів відповідальності правопорушник може бути притягнутий паралельно).

Так, у розділі VIII Особливої частини КК України, який на цей час складається із 21 статті, передбачена кримінальна відповідальність за незаконне посягання на суспільні відносини, що забезпечують охорону навколишнього природного середовища й раціональне використання його ресурсів та які становлять родовий об'єкт злочинів проти довкілля. Крім того, норми щодо деяких складів злочинів, що посягають на екологічну безпеку, містяться і в інших розділах КК України (наприклад, ст.267-1 КК України «Порушення вимог режиму радіаційної безпеки»). Вказані порушення екологічної безпеки, у тому числі і в Чорнобильській зоні відчуження, є кримінально-караними за умови, якщо ними спричинено певну шкоду природному середовищу, життю та здоров'ю людей, або створено загрозу заподіяння такої шкоди чи небезпеку для життя та здоров'я людей (тобто більшість діянь є злочинами з матеріальним складом). Розмежування злочинів та адміністративних правопорушень проводиться на основі таких критеріїв, як вид об'єкта правопорушення, суб'єкт юрисдикції, суворість та вид стягнень, що передбачаються за їх вчинення, суб'єкт правопорушення тощо. Разом з тим, ключовим критерієм є характер та ступінь суспільної небезпеки. У випадку, якщо вчинене порушення екологічної безпеки не спричиняє такого ступеня суспільної небезпеки, що свідчить про наявність складу злочину, то особа має підлягати адміністративній відповідальності. Однак що стосується відповідного законодавчого врегулювання і тим паче правозастосування, то існує низка проблем, прогалин і колізій, які стоять на заваді ефективній реалізації інституту адміністративної відповідальності (як і юридичної відповідальності загалом). Як приклад, ст. 237 КК України «Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення» встановлює кримінальну відповідальність за ухилення від проведення або неналежне проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням, дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення особою, на яку покладено такий обов'язок, якщо це спричинило загибель

людей або інші тяжкі наслідки. Навіть не вдаючись до дискусії про те, чи охоплюється в цьому випадку поняттям «загибель людей» загибель однієї людини, видається надто сумнівним і не зовсім логічним притягнення винної особи до адміністративної (а тим паче дисциплінарної відповідальності) у разі, якщо таким порушенням спричинено шкоду у вигляді тяжких тілесних ушкоджень одній чи кільком людям. Більш того, кваліфікація такого правопорушення за статтями КУпАП є проблематичною, адже, як зазначалося вище, КУпАП містить надто обмежений перелік складів адміністративних правопорушень проти екологічної безпеки, а санкції за їх вчинення є надто м'якими. Таким чином у наведеному прикладі правопорушник фактично залишиться безкарним.

У тому числі у зв'язку з тим, що наведений вище правовий парадокс, викликаний абсолютною неузгодженістю між нормами КУпАП, КК України, а також нормами законів і підзаконних актів, до яких відсилають відповідні бланкетні норми, серед науковців все більше лунають думки про запровадження інституту кримінального проступку, за вчинення якого здебільшого передбачені невисокі стягнення, які не передбачають судимості [7, с. 58]. Впровадження кримінальних проступків у вітчизняну правову систему має сприяти досягненню цілого ряду завдань: гуманізація законодавства (шляхом декриміналізації певних злочинів і їх переведення до категорії кримінальних проступків), забезпечення відповідних процесуальних гарантій для правопорушників (шляхом віднесення певних адміністративних правопорушень до числа кримінальних проступків і таким чином надання відповідному провадженню процесуальної форми, що відповідає практиці ЄСПЛ), розвантаження слідчих (шляхом передачі повноважень з розслідування кримінальних проступків іншим структурним підрозділам правоохоронних органів), забезпечення невідворотності покарання (стягнення), міра яких буде адекватною ступеню суспільної небезпеки вчиненого діяння (що є особливо актуальним з огляду на визначену вище проблематику притягнення винних осіб до відповідальності за порушення екологічної безпеки, у тому числі на території Чорнобильської зони відчуження). Однак, прийнятий 22 листопада 2018 року (тобто з більш як п'ятирічним запізненням) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (який, однак, до цього часу не підписаний Президентом України) за великим рахунком не вирішує зазначені завдання. Більш того, він містить ряд суперечливих положень (зокрема, це стосується так званої «гуманізації» частини санкцій статей Кримінального кодексу України шляхом виключення з переліку можливих покарань позбавлення волі, з одночасним підвищенням штрафів за скоєння відповідних діянь), про що свідчить у тому числі внесення змін до нього вже в день його прийняття. З огляду на викладене, доцільним видається подальша робота над впровадженням зазначеного правового інституту.

Ще одне нагальне питання в контексті відповідальності за порушення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження, на яке звертають увагу дослідники зазначеної проблематики, – відсутність комплексних законодавчих актів, які містили б понятійно-категоріальний апарат, види, підстави, форми, процедуру, систему суб'єктів протидії правопорушенням в зоні відчуження, з огляду на те, що загальні нормативно-правові акти відповідної спрямованості не здатні забезпечити повноцінний механізм подолання злочинності в Чорнобильській зоні відчуження. Зазначається про необхідність прийняття єдиного нормативно-правового акту на рівні закону з метою конкретизації органів державної влади, які функціонують на території зони відчуження, в якому повинні бути закріплені завдання та функції цих органів [6, с. 8]. Це питання є актуальними саме в контексті адміністративної відповідальності за відповідні правопорушення, враховуючи численні суперечності в чинному законодавстві щодо суб'єктів, уповноважених складати адміністративні протоколи і розглядати їх. Так, відповідно до вимог КУпАП, складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ст.42-2 КУпАП («Заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції»), мають посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за

додержанням законодавства про захист прав споживачів; органів державної санітарно-епідеміологічної служби; центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ветеринарної медицини, уповноважених підрозділів ветеринарної міліції; лабораторій радіаційного контролю міністерств і відомств України, організацій споживчої кооперації. Таке розмаїття уповноважених суб'єктів не завжди є негативним, кожен із вказаних органів може ефективно використовувати зазначені повноваження у відповідній сфері правового регулювання, однак безпосередньо на території Чорнобильської зони відчуження доцільним є надання таких правомочностей органам Національної поліції України, а саме відділу поліції зони Чорнобильської АЕС Головного управління Національної поліції в Київській області, з огляду на його вузьку спеціалізацію та необхідну організаційно-функціональну та матеріально-технічну базу.

Більш того, враховуючи завдання, які стоять перед Державним агентством України з управління зоною відчуження, очевидною є його ключова роль у вирішенні всього комплексу проблем, що постають перед системою забезпечення екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження. Зважаючи на викладене, підвищення ефективності протидії адміністративно-карним порушенням екологічної безпеки на території Чорнобильської зони відчуження можливе шляхом уповноваження службових осіб агентства на складання відповідних протоколів про адміністративні правопорушення.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що враховуючи високий ступінь суспільної небезпечності порушень екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження, на цей час існує нагальна необхідність в удосконаленні механізму адміністративної відповідальності за вказані правопорушення.

Зазначені вище зміни в нормативно-правовому забезпеченні адміністративної відповідальності безумовно сприятимуть ефективнішій протидії порушенням екологічної безпеки в Чорнобильській зоні відчуження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейцев В. І. Екологічне право: Курс лекцій: навч. посібник для юрид. фак. вузів. К.: Вентурі, 1996. 208 с.
2. Балюк Г. І. Деякі проблеми удосконалення юридичної відповідальності у сфері використання ядерної енергії та забезпечення радіоекологічної безпеки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*, 2000. Вип. 37. С. 26–33.
3. Екологічне право України: підручник для вищих навчальних закладів з грифом МОН України. За ред. Каракаша І. І. Одеса, «Фенікс», 2012. 788 с.
4. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
5. Козюренко Р.С. Заходи адміністративної відповідальності за вчинені правопорушення: поняття та класифікація. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*, 2016. № 845. С. 94–98.
6. Лесяк Я. О. Особливості протидії злочинності на території Чорнобильської зони відчуження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Нац. акад. прокуратури України. К.: [Б.в.], 2015. 20 с.
7. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади. Дис. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук. К., 2000. 175 с.
8. Мирошниченко Н. А. Визначення проступку та злочину в кримінальному праві України. *Актуальні проблеми політики*, 2014. Вип. 51. С. 331–336.
9. Сіряк В. І. Правове забезпечення екологічної безпеки на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Нац. аграр. ун-т. К., 2008. 19 с.
10. Федотова Г. В. Критерії відмежування кримінального проступку від злочину та адміністра-

тивного правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2016. Вип. 38 (2). С. 91–94. 12. Шемшученко Ю. С., Мунтян В. Л., Розовский Б. Г. Юридическая ответственность в области охраны окружающей среды; Ин-т гос. и права АН УССР. К.: Наук. Думка, 1978. 280 с.

REFERENCES

1. Andreitsev V. I. *Ekolohichne pravo* [Environmental law]: Kurs lektzii: Navch. posibnyk dlia yuryd. fak. vuziv. K.: Venturi, 1996. 208 p.
2. Baliuk H. I. *Deiaki problemy udoskonalennia yurydychnoi vidpovidalnosti u sferi vykorystannia yadernoi enerhii ta zabezpechennia radioekolohichnoi bezpeky* [Some problems of improving legal liability in the area of nuclear energy use and providing radioecological safety]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*, 2000. Vyp. 37. P. 26–33.
3. *Ekolohichne pravo Ukrainy: pidruchnyk dlia vyshchykh navchalnykh zakladiv z hryfom MON Ukrainy* [Environmental Law of Ukraine: A textbook for higher educational establishments with a stamp of the Ministry of Education and Science of Ukraine.]. Za red. Karakasha I. I. Odesa, «Feniks», 2012. 788 p.
4. *Zahalna teoriia derzhavy i prava* [General theory of state and law]: [Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv] / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in.; Za red. d-ra yuryd. nauk, prof., akad. APrN Ukrainy M. V. Tsvika, d-ra yuryd. nauk, prof., akad. APrN Ukrainy O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 p.
5. Koziurenko R. S. *Zakhody administratyvnoi vidpovidalnosti za vchyneni pravoporushennia: poniattia ta klasyfikatsiia* [Measures of administrative responsibility for the committed offenses: concept and classification.]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Yurydychni nauky, 2016. No. 845. P. 94–98.
6. Leliak Ya. O. *Osoblyvosti protydii zlochynnosti na terytorii Chornobylskoi zony vidchuzhennia* [Features of counteraction to crime in the territory of the Chernobyl exclusion zone]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Nats. akad. prokuratury Ukrainy. K.: [B.v.], 2015. 20 p.
7. Melnyk O. V. *Konstytutsiino-pravova vidpovidalnist vyshchykh orhaniv derzhavnoi vlady* [Constitutional and legal responsibility of the highest bodies of state power.]. *Dys. na zdob. nauk. stup. kand. yur. nauk*. K., 2000. 175 p.
8. Myroshnychenko N. A. *Vyznachennia prostupku ta zlochynu v kryminalnomu pravi Ukrainy* [Determination of misconduct and crime in the criminal law of Ukraine.]. *Aktualni problemy polityky*, 2014. Vyp. 51. P. 331–336.
9. Siriak V. I. *Pravove zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky na terytoriakh, shcho zaznaly radioaktyvnoho zabrudnennia* [Legal support of ecological safety in areas that have been exposed to radioactive contamination]: avtoref. dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.06. Nats. ahrar. un-t. K., 2008. 19 p.
10. Fedotova H. V. *Kryterii vidmezhuvannia kryminalnoho prostupku vid zlochynu ta administratyvnoho pravoporushennia* [Criteria for distinguishing criminal offense from crime and administrative offense.]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo*, 2016. Vyp. 38 (2). P. 91–94.
12. Shemshuchenko Yu. S., Muntian V. L., Rozovskyi B. H. *Yurydycheskaia otvetstvennost v oblasti okhrany okruzhaiushchei sredy* [Legal responsibility in the field of environmental protection]; Yn-t hos. y prava AN USSR. K.: Nauk. Dumka, 1978. 280 p.

Дата надходження: 04.02.2019 р.